

Het oudste R.K. doopboek van Putten

Gérard Hollanders *en de* Werkgroep genealogie

Bij werkzaamheden rond het verzamelen en controleren van genealogische gegevens bestudeerde de Werkgroep Genealogie onlangs het pas uit her Rijksarchief voor Gelderland ontvangen originele doopboek van de RK gemeenschap van Putten over de jaren 1736-1828. Het doopboek bestaat uit een klein gebonden boekje met in totaal 98 bladzijden in schoolschriftformaat en een harde kaft. De kaft is niet de originele kaft en is vermoedelijk ooit door medewerkers van het Rijksarchief aangebracht, nét als bij andere kerkelijke registers uit Putten.

Het boekje is als volgt ingedeeld: Na de kaft bevat het 4 onbeschreven bladzijden, dan 3 bladzijden met het begin van een latijnse tekst: 'disputatio medica inauguralis de pleuritide', vervolgens 1 onbeschreven bladzijde, 1 bladzijde met eerdere dopen die zijn ingeschreven, 1 bladzijde met doopvermeldingsformules, 69 bladzijden doopregister, 13 bladzijden ledig, 2 bladzijden met een tekst betreffende vastendispensatie en tenslotte nog 4 ongebruikte tot de kaft.

De 'disputatio' was geen onderdeel van het doopregister. Kennelijk was iemand in het nog geheel blanco boekje begonnen met deze tekst maar heeft deze daarin niet afgemaakt. De reden daarvoor ontbreekt maar doet hier niet ter zake. Een 'disputatio' maakte vanaf de middeleeuwen tot in de 19^e eeuw deel uit van het academisch leerproces. Dit proces bestond uit de 'lectio' ofwel het lezen en bestuderen van gezaghebbende teksten, de 'quaestio' ofwel het stimuleren van de denkactiviteit van de student en tensloten de publieke discussieoefening, de 'disputatio'. Hierbij werd over een vooraf gestelde stelling of onderwerp gedebatteerd. Waarschijnlijk is de tekst in het boekje een oefenstuk voor zo'n debat dat dan zou gaan over de ziekte pleurites. Vervolgens kreeg het boekje een tweede gebruik als doopboek

Het doopregister omvat de jaren 1736 -1828. Bij het zien van deze jaartallen rijst de vraag of er geen oudere doopboeken zijn. Immers, het bijhouden van een doop-, trouw- en begraafregister was verplicht gesteld op het concilie van Trente (1545-1563). Bijna overal in de Nederlanden duurde het echter nog vele decennia voordat men deze registers daadwerkelijk ging bijhouden. Zo ook in Putten waar we de oudste registers zien aanvangen in 1601. Wie het register precies is begonnen is niet duidelijk. Immers, in die jaren was pastoor Van Wees nog actief naast Ds Kinsius. Tot 1608 verrichtte Van Wees nog steeds dopen maar of die ook in het register zijn vermeld is onbekend. Wél is bekend dat RK huwelijken uit deze periode later (in 1618) in het trouwboek zijn opgetekend. In ieder geval zijn de registers door de Hervormde gemeente voortgezet. Men zou verwachten dat de RK dopen dan wel verder door de kellenaars zouden zijn opgetekend. Maar deze kellenaars was het in het begin van de 17e eeuw verboden om pastorale werkzaamheden uit te voeren. Dus officieel mochten zij ook niet dopen. In de loop van de 17e eeuw echter kwam daar geleidelijk verandering in toen de RK zielzorg steeds vaker oogluikend werd toegestaan. Je zou dan verwachten dat de dopen uit die tijd vaker werden opgetekend, vooral in Putten waar toch ondanks de reformatie permanent legaal priesters (de kellenaar en onderkellenaar) aanwezig waren. Toch blijkt dat niet zo te zijn. Het was namelijk de onderkellenaar die pastorale taken in de omgeving van Putten moest uitvoeren. Hij deed dit vooral in Voorthuizen en Barneveld en het is daarom mogelijk dat veel RK dopen, ook die van Putten, daar zijn opgetekend. Wegens de steeds verdergaande tolerantie is de kellenaar zelf zich in de 18^e eeuw ook met pastorale taken gaan bezighouden, waaronder dopen. Daarom vangt het doopregister aan met de mededeling dat van de jaren vóór 1736 geen dopen zijn opgetekend. Vanaf 1736 is het register volledig, dwz. dat er geen jaren ontbreken. Het aantal RK dopen dat in Putten in de periode van het doopboek is verricht bedraagt 394, d.w.z. gemiddeld ruim 4 per jaar. De priesters die het sacrament van de doop toe-

dienden noemden zich meestal bij name. Slecht een korte periode werd geen naam genoemd. Het zijn veelal kellenaars maar soms ook rondreizende priesters:

- 1736-1739 Frans Griesen (kellenaar)
- 1740 Christianus Rekerman (kellenaar) en Henricus Neijr (mogelijk een rondreizend priester)
- 1741-1749 Fr. Odilo Tilly (onderkellenaar)
- 1749-1773 diverse onbekende priester(s)
- 1752-1767 Liborias Cothman (onderkellenaar, vanaf 1760 kellenaar), Fr. Augustinus Meyer (onderkellenaar) en diverse andere, niet met naam genoemde priesters (wisselende handschriften)
- 1775-1777 Meinwercus Posteer (onderkellenaar)
- 1777-1783 Josephus Gethman (onderkellenaar)
- 1784-1797 Meinwercus Posteer (kellenaar)
- 1797-1802 Placidus Clüner, (onderkellenaar en pastoor te Putten)
- 1802-1828 geen naamsvermelding (in 1802 kwam de Kelnarij met alle Abdinckhofbezittingen onder beheer van Domeinen. De functie van kellenaar werd opgeheven. De toenmalige kellenaar Antonius Picard werd daarna pastoor. Het is waarschijnlijk Picars die bij de doopinschrijvingen zijn naam niet heeft vermeld.)

De tekst achterin het boekje betreft een richtlijn voor de vastentijd in de jaren 1800 t/m 1803 betreffende een dispensatie van het verbod op het gebruik van eieren en vlees. De katholieken kregen met deze richtlijn toestemming om vaker eieren en vlees te eten. Uiteraard diende er tegenover deze versoepeling van de vastengeboden een tegenprestatie te staan. Ook daar maakt de tekst gewag van. De tekst luidt als volgt:

Dispensatie ten tijde van dezen vasten, gegeven 1800 en 1801, 1802, 1803.

Onzen doorlugtigen Heer Superior heeft wegens den kommerlijken tijd met de Rooms-Katholieken van dit district ten tijde van dezen vasten goedgunstig gelieven te dispensereren als volgt:

- 1. Heeft hoogst dezelve alle geloovige 't gebruik van Eyeren alle dagen toegestaan – uitgenoomen Aschwoensdag en de laatste dagen van de goede week – en alle vrijdagen van ieder week.*
- 2. Heeft denzelven aan alle 't gebruik van vlees eensdaags gepermitteerd – uitgenomen de eerste en de laatste week – en de woensdagen – vrijdagen en zaterdagen van yder week – des zondags nogthans zoo dikwils als met 't goedvind.*
- 3. Heeft denzelven daarenboven aan de dienstboden bij onkatholieken woonende – en de armen – toegelaaten om donderdag in de eerste week – en de drie eerste dagen van de goede week – te weeten Palmenzondag, maandag en diensdag – en alle woensdagen van ieder week vlees te gebruiken – uitgenomen den woensdag waarop de quatertember vallen.*
- 4. Heeft onzen Superior aan de militairen gepermitteerd om alle dagen eens vlees te mogen gebruiken uitgenomen de vrijdagen. En Eyndelijk mag men op die dagen waarop het gebruik van vlees is toegelaaten gesmouten vet in de plaats van boter buiten middaag gebruiken – edog – visch en vlees mogen op een en dezelve dag niet gebruikt worden.*

Onze doorluchtisten Heer Superior geevende ons wegens de tijd omstandigheden deze ampele dispensatie, vermaand ons alle, dat wij voor het gebruik derzelve door andere goede werken voor onze zonden moeten voldoen – En ten dien einde alle weeken te bidden de zeven Psalmen van penitentie met de lytanie van de Heilige kerk ende de gewone gebeden of wekelijks eene rozenkrans van vijf tientjes of alle week een almoes te geeven naar een ijder vermoogen, ten minste een stuiver per week, hetzij in de bus tot onderhoud voor de hooge school te s'Heerenberg ofwel aan de armen, zoo het een ijder verkiest.

Tot zover deze tekst. Wat was de reden voor de dispensatie,

waarom waren de jaren 1800-1803 zo 'kommerlijk'? En gold die dispensatie alleen voor Putten of was zij algemeen van kracht? Het antwoord op die vragen is minder moeilijk te geven dan het lijkt. Immers, het was het tijdperk van de Bataafse Republiek, een republiek die in 1795 met Franse hulp in de plaats was gesteld van de vroegere Republiek der Verenigde Nederlanden die bestuurd was door regenten en de Stadhouder. De nieuwe machthebbers stamden vooral uit de patriottische beweging en waren op de hand van Frankrijk. Daardoor deelden zij als 'bondgenoot' in de lasten van de door Frankrijk gevoerde oorlogen.

Naast een oorlogsschuld had het land te lijden onder de blokkade door de Engelsen waardoor handel en nijverheid zwaar werden benadeeld. Het gevolg was alom werkloosheid en armoede. En die gevolgen deden zich niet alleen voor in de steden. De verminderde koopkracht van de stedelijke bevolking, de requisities van goederen en de conscriptie van vele jonge arbeidskrachten, vooral van het platteland waar nog steeds het grootste deel van de bevolking woonde, deden ook daar de koopkracht sterk dalen. Omdat de verslechtering van de economie zich in de jaren na 1795 bijna overal voordeed zal de dispensatie niet alleen voor Putten hebben gegolden maar algemeen zijn geweest. "

+++